

TAPIO

Uudet tavat edistää metsien maisema- arvojen huomioimista

 metsäkeskus

 Maa- ja metsätalousministeriö

Sisältö

Taustaksi 3 - 4

Tavoitteena maiseman huomioimisen edistäminen
Maisema on jatkuvassa muutoksessa

Yhteistyö ja vuorovaikutus maiseman huomioimisen edistäjänä 6 - 9

Metsien maisema-arvojen huomioimisen
edistämisen vaiheet

Yhteistyöllä ja vuorovaikutuksella metsien
maisema-arvojen huomioimiseen

Tavoitteiden ja maisema-arvojen tunnistaminen
ja yhteensovittaminen

Maiseman huomioimisen edistäminen Sopimuksella 12 - 14

Sopimusmallit

Maiseman huomioimisesta aiheutuvat kustannukset

Oppaita maisema-arvojen huomioimiseen 15

Tavoitteena maiseman huomioimisen edistäminen

Maiseman huomioon ottaminen on oleellinen osa kestävästä metsätaloudesta. Ihmiset arvostavat hyvin hoidettuja metsiä. Maisema-arvojen turvaamista ja maiseman hoitamista voidaan edistää eri tavoilla.

Maankäytön suunnittelulla sovitaan yhteen alueiden eri käyttötarkoituksia. Yleiskaavaa laadittaessa on otettava huomioon muun muassa maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen ja elinkeinoelämän toimintaedellytykset.

Tässä julkaisussa esitellään maisema-arvojen huomioimisen edistämisen keinoja, jotka hyödyttävät kuntaa, maanomistajaa ja toimijoita. Esitteessä kuvattavat menetelmät maisema-arvojen huomioimisen edistämiseksi ovat yhteistyö ja vuorovaikutus sekä sopimukset. Menetelmiä voidaan hyödyntää jo ennen kaavaprosessin käynnistämistä ja sen aikana.

Julkaisussa ei käydä läpi erilaisten metsänkäsittelytapojen maisemallisia vaikutuksia, sillä ne ovat tapauskohtaisia. Metsänkäsittelytapojen vaikutukset maisema-arvoihin on arvioitava kohdekohtaisesti alueen erityispiirteet huomioiden.

Maisema on jatkuvassa muutoksessa

Maisemaa ovat ajan saatossa muovanneet eri ajanjaksojen kulttuurien tavat toimia sekä luonnon omat mekanismit. Maisemassa muutos on jatkumo, joka on koko ajan muutoksessa. Muutostila on hyvä huomioida tunnistettaessa maisema-arvoja, alueiden käyttöä suunniteltaessa ja erilaisia tavoitteita asetettaessa.

Maisemassa tapahtuvat muutokset koetaan eri tavoin ja niihin suhtaudutaan yksilöllisesti. Arvokkaaksi koetussa maisemassa muutosta voi olla vaikeampi hyväksyä. Muutoksen hyväksymistä voi helpottaa, mikäli kokija tuntee muutokseen johtaneet syyt.

Metsissä maisema muodostuu eri kehitysvaiheessa olevista metsikkökuvioista. Yksittäisten metsäalueiden käsittelyyn liittyvä maiseman muutos on väliaikainen ja osa laajempaa metsikkökuvioden kokonaisuutta.

Erilaiset metsikkökuviot lisäävät metsämaiseman monipuolisuutta ja vaihtelua. Tietyn ajanhetken maisemaa tarkasteltaessa on tarpeen kiinnittää huomiota mm. metsän nykytilaan muokanneeseen historiaan, nykykäyttöön ja sen jatkumoon, tulevaan käyttöpaineeseen, näkyvyyteen ja kiinnostavuuteen.

Maankäyttö- ja rakennuslain muutos

Ennen maankäyttö- ja rakennuslain vuoden 2017 muutosta kaavoituksen yhteydessä oli mahdollisuus perustelluista syistä turvata maisema-arvoja maa- ja metsätalousvaltaisilla alueilla puunkaatoon asetetulla toimenpiderajoituksella.

Toimenpiderajoituksista aiheutui yleensä maanomistajille metsienkäytön rajoitteita ja siten myös taloudellisia vaikutuksia. Taloudellisia vaikutuksia niistä saattoi aiheutua myös kunnille. Maisema-arvojen huomioimista on mahdollista toteuttaa metsäalueilla myös ilman yleiskaavojen toimenpiderajoituksia.

Uudet tavat edistää metsien maisema-arvojen huomioimista

Seuraavilla sivuilla käydään läpi tapoja, joilla edistetään metsien maisema-arvoja yhteistyöllä, vuorovaikutuksella ja sopimuksilla. Tavat on koottu haastattelemalla asiantuntijoita ja keskustelemalla työpajoissa ja koulutustilaisuuksissa.

Yhteistyö ja vuorovaikutus maiseman huomioimisen edistäjänä

Yhteistyö ja vuorovaikutus ovat toimintatapoja, jotka huomioivat eri osapuolten tavoitteet alueiden käytölle, mahdollistavat eri tavoitteiden yhteensovittamisen ja niillä voidaan toteuttaa myös maisemaan liittyviä tavoitteita.

Tietoisuuden lisääntyminen auttaa osapuolia ymmärtämään metsien hoidon ja maisema-arvojen välisiä vuorovaikutussuhteita. Metsätalousalueilla näitä huomioidaan hyvällä metsänhoidolla.

Yhteistyön ja vuorovaikutuksen keinoin voidaan maisema-arvot huomioida sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla.

Kunnan, metsäalan toimijoiden ja metsänomistajien on tärkeää tehdä yhteistyötä maisema-arvojen tunnistamisesta sopivan ratkaisun löytämiseen.

Käytännössä yhteistyötä ja vuorovaikutusta on lisätty yleiskaavaprosessin aikana esimerkiksi maastoretkillä, joissa on esitelty maisema-arvojen huomioimista käytännön metsätaloustoimissa.

Metsien maisema-arvojen huomioimisen edistämisen vaiheet

Kun maisema-arvoja turvataan ja edistetään yhteistyöllä ja vuorovaikutuksella, kootaan yhteen osapuolet, joita asia koskee. Osapuolia ovat esimerkiksi kunnat, maanomistajat ja metsäalan toimijat sekä tarpeen mukaan muut sidosryhmät, kuten matkailun alalta.

Yhteistyössä pohdittavia asioita ovat esimerkiksi: maisemaselvitysten tekeminen, metsätalousvaikutusten arviointi, alueen maisemalliset tavoitteet sekä periaatteet maiseman huomioimiseen, maiseman huomioimisen sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset ja arvio kustannusten jakautumisesta.

Vuoropuhelussa on tärkeää, että osapuolet huomioidaan tasavertaisina ja keskustelu on luottamukseen perustuen avointa. Lopuksi tunnistetaan ja ehdotetaan maisema-arvojen huomioimisen toteutusväline.

Yhteinen keskustelu maisema-arvoista ja niiden huomioimisesta parantaa alueiden käytölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

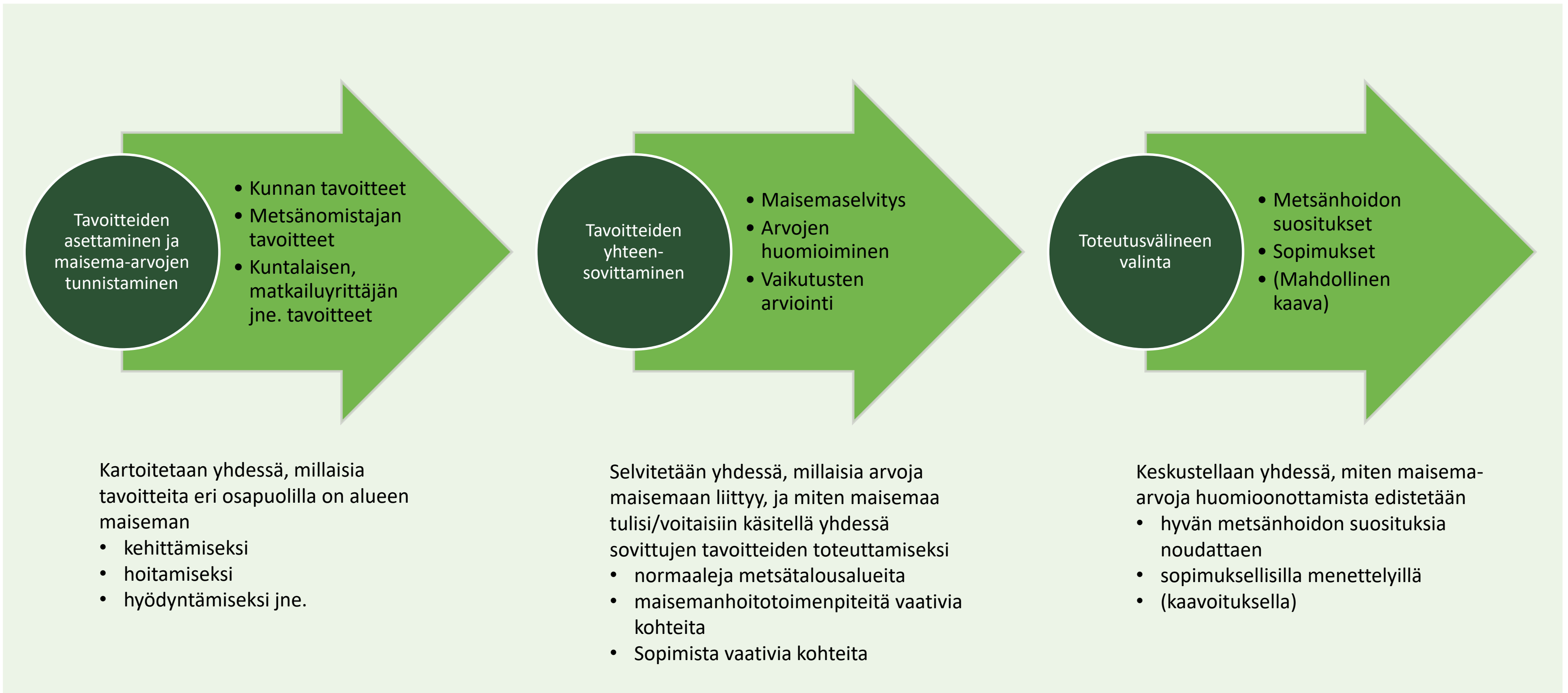
Maisema-arvojen erityiseen huomioimiseen vaikuttavien toimenpiteiden, eli esimerkiksi rajoitetun talouskäytön kustannukset, on myös tärkeää arvioida.

Kun maisemaselvitykset on tehty ja maisema-arvot tunnistettu, päätetään, millä keinoin maiseman huomioimista voidaan edistää.

Tärkeää on, että sosiaaliset ja taloudelliset piirteet tulevat tunnistetuiksi yhdessä maisemallisten tavoitteiden kanssa. Näin saadaan aikaa kestäviä ratkaisuja.

Metsien maisema-arvojen huomioimisen edistämisen vaiheet

Tavoitteiden ja maisema-arvojen tunnistaminen ja yhteensovittaminen

Kunnan, kuntalaisten, maanomistajien, metsätalouselinkeinon alueidenkäytön tavoitteita voidaan yhteensovittaa, myös maiseman osalta. Eri tahojen tavoitteet voivat poiketa toisistaan, mutta niiden ei tarvitse olla ristiriidassa. Tärkeää on, että tavoitteet saatetaan toisten osapuolten tietoon, jotta tunnistettuja tavoitteita voidaan huomioida.

Tavoitteiden esille tuominen lisää yhteisymmärrystä ja hyväksyntää. Hyväksyttävän ja tasapainoisen lopputuloksen aikaansaamiseksi on perusteltua ja suositeltavaa tehdä yhteistyötä ja vuorovaikutusta eri osapuolten kesken.

Yhteensovittamisessa yhteistyön tulee olla tavoitteellista ja jatkuvaa ja tarvittaessa se palvelee myös kaavoitusprosessissa. Tarvittavien selvityksien tekemiseen kannattaa myös osallistaa metsäalan toimijat ja maanomistajat esimerkiksi ohjausryhmien kautta.

Kuntien maanomistuksella tuetaan pääsääntöisesti rakentamisen, elinkeinojen ja virkistykseen tarpeita. Metsien tuottamat maisema-arvot ja metsien talouskäyttö voivat olla merkittäviä elinvoimatekijöitä kunnalle ja erilaiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa rinnakkain.

Metsänomistajien tavoitteet metsien käytölle ovat hyvin monipuolisia. Taloudellisesti kannattava metsätalous on useimmille metsänomistajille keskeinen tavoite.

Metsän käsittelylle voi olla myös muita tavoitteita, jotka metsänomistaja sovittaa yhteen toimenpiteiden suunnittelussa. Maisemalliset tavoitteet ovat yleensä metsänomistajalle tärkeissä kohteissa.

A photograph of two hikers in a snowy forest. The hiker in the foreground is wearing a red jacket, green pants, and a yellow helmet, carrying a large backpack. The hiker in the background is wearing a green jacket and black pants. They are both using trekking poles and are walking through deep snow. The forest is covered in snow, with many trees and branches visible. A large, dead tree trunk is on the left side of the image.

**Elinkeinomahdollisuuksien
ja puuntuotannon lisäksi
metsät tarjoavat
jokamiehen oikeudella
virkistysmahdollisuuksia ja
ovat merkittävä osa
suomalaista maisemaa.**

Metsätalous ja maisema

Osana talousmetsien hoitoa maanomistaja, suunnittelija ja toteuttaja voivat yhdessä pohtia, miten toimenpiteet vaikuttavat maisemaan ja miten vaikutukset maisemaan huomioidaan.

Suunnittelija ja toteuttaja voivat jakaa tietoa maanomistajalle maiseman huomioimisesta.

Kohdekohtaisesti voidaan pohtia esimerkiksi, riittävätkö hyvän metsänhoidon suositusten mukaiset metsätaloustoimenpiteet maa- ja metsätalousvaltaisella alueella huomioimaan maisema-arvot vai vaatiiko maiseman huomioiminen lisäksi erityisiä toimenpiteitä

Maiseman huomioimisen edistäminen sopimuksella

Talousmetsien maisema-arvojen turvaamiseksi on kehitetty erilaisia sopimuksia. Sopimukset perustuvat vapaaehtoisuuteen. Sopimusmalleissa sopijaosapuolia ovat maanomistaja ja taho, joka on kiinnostunut sopimaan maisema-arvojen turvaamisesta tai edistämisestä.

Esimerkiksi kunta ja maanomistaja voivat sopia maisema-arvojen turvaamisesta tietyllä alueella. Kuntien ja maanomistajien välisiä sopimuksia ei juuri ole tehty kuin ulkoilureittitoimituksin.

Sopimismenettelyä voidaan käyttää myös muilla alueilla. Vapaaehtoisin sopimuksin voidaan maiseman huomioimista syventää ja kohdentaa tarkemmin, myös taloudellisten arvojen osalta.

Osapuolten väliseen sopimiseen on tarjolla useita vaihtoehtoisia sopimusmalleja. Osapuolien on hyvä ennakoida toiminnan vaikutuksia sekä keskustella ja sopia toimintatavoista riittävän tarkasti.

Sopimuksissa voidaan sopia esimerkiksi seuraavista asioista:

- Hakkuun toteutuksesta sopiminen
- Puulajin tai sekapuuston suosiminen
- Alueen säilyttäminen avoimena
- Näkyvyyden säilyttäminen/avaaminen esim. vesistöön
- Ulkoilureitin ylläpito ja reunametsän hoito
- Rantautumis- ja nuotiopaikkojen perustaminen ja niiden lähiympäristön hoito

Sopimusmallit

Suomen metsäkeskus on kehittänyt Metsämaisema mieleiseksi -hankkeessa sopimuspuhjan maisemanvuokrauksesta. Maisemanvuokrauksessa sovitaan metsänkäsittelystä sopimuskaudella.

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC ja Suomen Latu ry ovat luoneet mallin ulkoilureittien perustamisesta sopimuksella.

Lisäksi MTK:ssa on luotu Virkistysarvokaupan toimintamalli, jonka avulla yhdistetään maanomistajan ja muiden alueen virkistysarvoista nauttivien tarpeet ja intressit.

Lue lisää sopimusmalleista ja perehdy hinnoittelun periaatteisiin

- [Miten sovin metsäympäristön hyödyntämisestä? -esite](#)
- [Yrittäjien väliset sopimukset ekosysteemipalveluperusteisissa tuotteissa](#)
- [Virkistysarvokauppa -malli](#)
- [Sopimus maisemanvuokrauksesta](#)
- [Ulkoilureittien sopimusmalli](#)

Maiseman huomioimisen kustannukset

Metsien maisema-arvojen edistämisestä ja turvaamisesta hyötyvät kunta ja kuntalaiset ja esimerkiksi matkailijat. Maisema on jokamiehen oikeuksien perusteella kaikkien ulottuvilla ja koettavissa ilman kulkijalle aiheutuvia kustannuksia.

Maisema-arvojen huomioimisella saattaa olla taloudellisia vaikutuksia metsänomistajalle. Tällä on vaikutuksia metsänomistajan päätöksentekoon. Maisema-arvojen turvaaminen voi merkitä metsänomistajalle kompromisseja maiseman ja taloudellisen tuoton välillä. Maisema-arvoja huomioivat toimenpiteet voivat jäädä tekemättä, jos ne ovat metsänomistajalle taloudellisesti kannattamattomia.

On tärkeää, että maisema-arvojen huomioimisesta aiheutuvat kustannukset jakautuvat jatkossa tasaisesti maisemasta hyötyjille.

Oppaita metsänkäsittely- tapojen maisema-arvojen huomioimiseen

Toimenpiteiden vaikutukset koetaan eri tavoin. Käsittelytapojen vaikutuksia ja erilaisia mahdollisuuksia huomioida maisema metsätaloudessa on käsitelty useissa eri oppaissa. Oppaita voi käyttää suunnittelun apuvälineinä myös suunniteltaessa ja toteutettaessa hyvää yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä sopimuksellisuutta.

Metsänhoidon suosituksissa on aiempaa enemmän kuvattu toimenpiteiden talous-, maisema- ja monimuotoisuusvaikutuksia. Suosituksissa kerrotaan toimenpiteiden vaikutuksista maisemaan ja eri käyttötapojen yhteensovittamiseen. Metsiä voidaan hoitaa taloudellisesti kannattavasti myös maisema huomioiden.

Maisema-arvojen ja maisemanhoidon edistäminen metsätalouden oppaissa

- Metsänhoidon suositukset
- Talousmetsät soveltuvat maisemaan -opas
- Luonnon- ja maisemanhoitoa taidolla
- Kukanniitty- mäntymetsä ja hiekkaranta
- Uudenmaan maaseutumaisemat -esite
- MAISEMA - opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun

Tietoa Metsät ja kaavoitus -hankkeesta

Hankkeen toteuttivat yhteistyössä Tapio Oy, Suomen metsäkeskus ja MTK ry. Linnunmaa Oy ja FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy laativat erilliset asiantuntijaselvitykset.

Tämän esitteen lisäksi hankkeessa tuotettiin Kuusi keinoa maisematyöluvan sujuvoittamiseksi -[esite](#).

Hankkeen ohjausryhmässä olivat mukana maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Suomen Kuntaliitto, Espoon kaupunki, Lahden kaupunki, Porvoon kaupunki, Suomen metsäkeskus, Metsäteollisuus ry, Metsähallitus Metsätalous Oy, MTK ry ja Tapio Oy.

Hankkeen työpajoihin osallistui asiantuntijoita Lahden, Hyvinkään, Heinolan, Kuopion, Jyväskylän, Soinin, Orimattilan ja Hollolan kunnista sekä Uudenmaan liitosta, Hämeen ja Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista.

Tämä esite täydentää Tapion kaavoituksen ja metsätalouden yhteensovittamisen esitesarjaa.
Metsänomistajan kaavoitusapu -esite (Tenhola et al. toim. 2016)
Kaavoituksen metsäapu -esite (Tenhola et al. toim. 2018)
Kuusi keinoa maisematyöluvan sujuvoittamiseksi-esite (Matila et al. toim. 2020.)

Suositteltava viittaustapa:
Salmi, M., Matila, A., & Tenhola, T. (toim.). 2020. Uudet tavat edistää metsien maisema-arvojen huomioimista. Tapio Oy.
ISBN 978-952-5632-87-3
ISSN 2342-804X(pdf)

Kuvat: kansi, s. 2, 3, 5, 11, 14, 15 Sami Karppinen, s. 6 Mika Salmi, s. 10 Jaakko Posti/Saariselän Keskusvaraamo, s. 16 Kimmo Rampanen/Vastavalo.

Tapio Oy ei anna käyttäjälle takuuta tässä teoksessa olevan tiedon ajantasaisuudesta, virheettömyydestä tai käyttökelpoisuudesta tiettyyn nimenomaiseen tarkoitukseen. Tapio Oy ei myöskään millään tavoin takaa teoksen käyttäjälle tietyn tai halutun lopputuloksen saavuttamista kaikissa olosuhteissa. Tapio Oy ei vastaa suhteessa käyttäjään kulusta, menetyksestä tai vahingosta, joka mahdollisesti aiheutuu tämän materiaalin käyttämisestä.

